

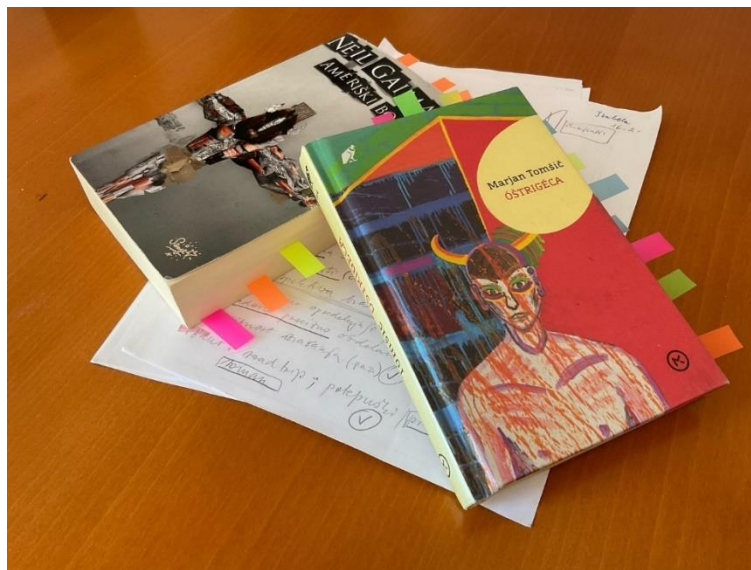
Gimnazija Kranj

GIMNAZIJA KRANJ

VPLIV RAZLIČNIH PERSPEKTIV V ROMANIH ÓŠTRIGÉCA IN AMERIŠKI BOGOVI NA UČINKOVITOST PRIKAZA UPODOBLJENIH DEŽEL KOT SVETIH

SLOVENSKI JEZIK ALI KNJIŽEVNOST

RAZISKOVALNA NALOGA

Slika 1: Raziskovani literarni deli (Avtorica: Izabela Letonja, 2023)

Avtorica: Izabela Letonja

Mentorica: Bernarda Lenaršič

KRANJ, 2023

ZAHVALA

Za pomoč pri izdelavi raziskovalne naloge se moram najprej in predvsem zahvaliti svoji mentorici Bernardi Lenaršič, ki je s poznonočnim lektoriranjem, konzultacijami in z vsesplošno podporo omogočila, da je bila raziskovalna naloga speljana od začetka do konca. Prav tako se zahvaljujem knjižničarki gimnazijske knjižnice Smiljani Bertonselj, ki mi je bila v izredno pomoč pri iskanju virov in navajanju bibliografije, in pa nazadnje tudi svojemu očetu za večkratno branje in lovljenje pravopisnih napak, ki so mi ob pisanju ušle.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	6
2	TEORETIČNI DEL	7
2.1	Roman <i>Óštrigéca</i>	7
2.1.1	Kontekst nastanka romana.....	7
2.1.2	Strnjena obnova	7
2.2	Roman <i>Ameriški bogovi</i>	7
2.2.1	Kontekst nastanka romana.....	7
2.2.2	Strnjena obnova	8
2.3	Razlaga glavnih literarnih pojmov	8
2.3.1	Fantastični in pravljичni roman	8
2.3.2	Perspektiva	9
2.3.3	Žanr in žanrski sinkretizem	9
2.3.4	Prikazani svet.....	9
2.3.5	Karakterizacija	9
3	RAZISKOVALNI DEL	10
3.1	Metodologija	10
3.2	Primerjalna analiza in interpretacija	10
3.2.1	Perspektiva glavnih literarnih oseb	10
3.2.2	Perspektiva stranskih literarnih oseb	12
3.2.2.1	Človeška perspektiva	12
3.2.2.2	Perspektiva nadnaravnega	12
3.2.3	Perspektiva bralca	13
4	REZULTATI IN RAZPRAVA	14
5	ZAKLJUČEK	15
6	VIRI IN LITERATURA	16

POVZETEK

Raziskovalna naloga se osredotoča na analizo in interpretacijo vpliva literarnega sredstva perspektive na bralčevo osebno doživetje ob branju romanov *Óštrigéca* Marjana Tomšiča in *Ameriški bogovi* Neila Gaimana. Poudarek je bil namenjen vplivu perspektiv na bralčevo doživetje upodobljenih dežel – Slovenske Istre in Združenih držav Amerike – kot mitičnih oz. svetih, saj je takšna upodobitev značilna za obe literarni deli in zato zanimiva za primerjavo. Osnovni namen raziskave je bil torej dognati, kako avtor predvsem z uporabo različnih literarnih perspektiv lahko doseže preobrat v bralčevem doživetju motiva ali koncepta.

Naloga je bila izvedena najprej z opredelitvijo nastanka in s povzetkom vsebine obeh romanov ter predstavitev ključnih literarnih pojmov, potrebnih za nadaljnjo analizo. To je prispevalo teoretično podlago za analizo in interpretacijo literarnih tekstov, razdeljeno na tri glavne dele: perspektiva glavnih literarnih likov, perspektiva stranskih literarnih likov in nazadnje perspektiva bralca. Primerjalna analiza je bila izvedena v obliki argumentov, osnovanih na podlagi primerov iz romanov, teoretičnih izhodišč in lastnih interpretacij.

Raziskovalna naloga je privedla do treh ključnih ugotovitev. Prvo predstavlja dejstvo, da je menjava perspektiv ključna za podrobno predstavitev upodobljenih dežel bralcu. Druga glavna ugotovitev je bila, da različne perspektive bralcu omogočijo tako približanje fikcijski realnosti v tekstu kot sprejemanje njene nadnaravnosti. Zadnja ugotovitev raziskave pa je bila, da izven perspektiv literarnih likov perspektivo bralca sooblikujejo predvsem žanrske konvencije in njihove subverzije, ki karakterizirajo upodobljeni svet in omogočijo, da njegovo nadnaravnost bralec ponotranji. Avtor z uporabo različnih perspektiv torej bralčevo doživetje oblikuje tako na ravni predstavljanja, doživetja in doživljanja, kar v primeru analiziranih literarnih tekstov vodi v oblikovanje osrednjih pokrajin v bralčevi perspektivi kot nadnaravnih in poudari njima pripisano svetost v literarnih delih.

Ključne besede: Neil Gaiman, Marjan Tomšič, *Óštrigéca*, *Ameriški bogovi*, primerjalna literarna analiza

ABSTRACT

This research paper focuses on the analysis and interpretation of the effect of the literary device of perspective on the reader's experience when reading the novels *Óštrigéca* by Marjan Tomšič and *American Gods* by Neil Gaiman. An emphasis was put on the effect of perspective on the reader's perception of the depicted lands – Slovenian Istria and the United States of America – as mythical and/or holy, as this depiction is unique to the literary works and therefore interesting for comparison. The basic purpose of the investigation was therefore to determine how an author can achieve a reversal in a reader's perception of a motif or concept, predominantly using different literary perspectives.

The investigation was conducted first by determining the creation and content of both novels and presenting key literary terms needed for further analysis. This provided a theoretical background for the analysis and interpretation of the literary texts, divided in three main parts: perspective of main literary figures, perspective of side literary characters and finally perspective of the reader. The comparative literary analysis was done in an argumentation form, with arguments based on examples from the novels, the theoretical background, and my own interpretations.

The research paper lead to three main findings. The first finding determined that the variation of perspectives was key to a detailed presentation of the depicted lands to the reader. The second main finding was that different perspectives bring the fictional reality of the text closer to the reader as well as allow him to accept their supernatural characteristics in the text. The last finding of the investigation determined that apart from perspectives of the literary figures, the reader's perspective is most influenced by genre conventions and their subversions, which characterise the depicted world and allow the reader to internalise their mysticity. By using different perspectives the author therefore shapes the reader's reading experience on the picturing, comprehension and experience level, which in the case of the analysed texts leads to the central lands of the texts to be established in the reader's perspective as mythical, which emphasizes their attributed holiness.

Key words: Neil Gaiman, Marjan Tomšič, Óštrigéca, American Gods, comparative literary analysis

1 UVOD

Ob branju romanov *Óštrigéca* Marjana Tomšiča in *Ameriški bogovi* Neila Gaimana je praktično neizbežno, da dobi bralec občutek, kot da bere ljubezensko pismo avtorjev deželam, v katerih se zgodbi odvijata – v Tomšičevem primeru namenjeno napol pravljici Istri, v Gaimanovem pa raznoliki pokrajini Združenih držav Amerike. Preko svojih glavnih literarnih oseb romana podrobno prikazujeta ne le iskanje identitete človeka, temveč poskušata zajeti tudi iskanje identitete samih dežel, skozi katere lika potujeta. Ključno – in meni najzanimivejše – pa je pri obeh delih dejstvo, da avtorja z opisi nadnaravnih potovanj gradita v očeh bralca prikaz upodobljenih pokrajin kot nečesa svetega¹; v verovanju najdeta povezavo z deželo, v kateri ljudje živijo. Pri tem pa je ključnega pomena perspektiva kot literarno sredstvo, saj prav preko nje bralec prikazani svet najbolj neposredno in večplastno doživi.

Ta raziskava se zato osredotoča na iskanje odgovora na vprašanje **“Kakšen vpliv ima uporaba različnih perspektiv v romanih *Óštrigéca* in *Ameriški bogovi* na učinkovitost prikaza upodobljenih dežel kot svetih?”** Domnevala sem, da uporaba različnih perspektiv vpliva na bralčevo predstavljanje prikazanega sveta in hkrati na njegovo doživetje ter s tem doseže, da bralec ponotranji koncept predstavljenega nadnaravnega in svetega kot vezanega na deželo dogajanja, kar je bila tudi moja hipoteza.

Na svoje raziskovalno vprašanje sem poskušala odgovoriti najprej s predstavitev romanov in glavnih literarnih pojmov, relevantnih za raziskavo, nato z analizo perspektiv glavnih in stranskih likov v romanu ter nazadnje z interpretacijo postopne vzpostavitve bralčeve perspektive na romana, raziskavo pa sem zaključila s povzetkom glavnih ugotovitev in z njihovim ovrednotenjem glede na to, ali je bil z njimi namen raziskave – torej dognati, kako avtor predvsem z uporabo različnih literarnih perspektiv lahko doseže preobrat v bralčevem doživetju motiva ali koncepta – dosežen.

¹ **“svétost** (in svetóst) -i ž (é; ô) *ekspr.* lastnost, značilnost česa, kar ima za koga zelo veliko vrednost zaradi svoje povezanosti s čim zelo cenjenim, ljubljanim” ('Svetost', 2023)

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Roman *Óštrigéca*

2.1.1 Kontekst nastanka romana

Velik del opusa pisatelja Marjana Tomšiča (1939–) je posvečen Istri in istrski tematiki; od zbirke pripovedi *Olive in sol* (1983) do romanov kot *Šavrinke* (1985 in 1991). V romanu *Óštrigéca* (1991), za katerega je avtor prejel nagrado Prešernovega sklada in ki je bil leta 1992 nominiran za kresnika, se Tomšičeva prevzetost nad Istro jasno odraža – v delo je vključil mnoge specifično istrske elemente, od narečnih besed do tradicionalnih šeg. Zato je zanimivo, da Tomšič po rojstvu ni Istran – njegova unikatna zunanja perspektiva tujca v deželi, ki ga je navdušila s svojimi lastnostmi, je torej ključna za obravnavo perspektiv v okviru raziskave. (Hribovšek, 2015; 'Marjan Tomšič', 2023)

2.1.2 Strnjena obnova

V romanu *Óštrigéca* spremljamo potepuha Boškina, kako z magičnimi močmi, za katere sicer vztraja, da jih nima, ob svojem navidezno neskončnem potovanju po Istri pomaga vaškim ljudem: kmetu Maršiču na primer ozdravi kravo Vijolo in pomiri Miljine skrbi glede njenega pokojnega moža. V zameno mu Istrani nudijo pomoč, ko jo potrebuje: po njegovem srečanju z ognjeno oslico mu kmet Jukič zdravi opekline, Danjela ga reši zakletega sneženega viharja, nasploh pa domačini Boškina radi sprejmejo v svoj dom in družbo.

Boškin ima na svojem potovanju en sam cilj: premagati čarovnico baburo Štafuro. Skozi kratki roman spremljamo njun konstantni boj; Štafura začara Boškina, da spi z njo, Boškin jo prežene iz Momjankine nečakinje Albe, nato ga ona spet začara, tako da tava izgubljen štiri dni brez obstanka. Cikel potovanja in bojevanja lahko prekine le Boškinova prijateljica Vitica, vilinsko bitje, v katerem najde edino zatočišče in stalnico. Po enem izmed njunih srečanj babura Štafura iz ljubosumja in jeze razbije Vitičin vrč za vodo in jo s tem obsodi na počasno umiranje. Boškin se poskuša vrniti k svoji ljubezni in jo rešiti, a ga čarovnica zadrži dovolj dolgo, da pride prepozno.

To vodi v klimaks romana, v katerem je Boškin zabljen v zapuščeno cerkev, kjer je priča maši brezglavih bitij. Ko poskuša pobegniti, se prikaže Štafura in mu poskuša ukrasti srce; a v zadnjem trenutku jo ustavi Vitičin duh, ki podere cerkveno streho in se naseli v Boškinu, ta pa nato baburi odseka rep in jo s tem dokončno premaga. Tri dlake iz repa pokloni kmetu Urihu v zahvalo za njegovo pomoč v preteklosti, nato pa se uleže pod prastaro oljko in umre izpolnjen – a takoj zatem se spet prebudi tam, kjer je zgodbo začel, brez spomina in opotekajoč se po cesti sredi noči.

2.2 Roman *Ameriški bogovi*

2.2.1 Kontekst nastanka romana

Britanski pisatelj Neil Gaiman (1960–) je koncept verovanja raziskoval že v svojih prvih delih, kot v seriji grafičnih novel *The Sandman* (1989 - 1996) in romanih kot *Dobra znamenja* (1990, s Terryjem Pratchettom) (Kern, 2016: 26). A ko se je leta 1992 preselil v ZDA, se mu je v "v odzadju glave nekaj porodilo" (Gaiman, 2013: 7) – pod vplivom nove večkulturne družbe je začel ustvarjati *Ameriške bogove*, ki so bili objavljeni leta 2001 in prejeli več literarnih nagrad, med drugim nagrado Brama Stokerja in nagrado locus za fantazijsko književnost (Gaiman, 2013: 9). V romanu je tako prisotna

avtorjeva še vedno zunanja perspektiva na podobo Amerike in njena verovanja, kar je za analizo dela zanimivo.

2.2.2 Strnjena obnova

Roman *Ameriški bogovi* sledi kaznjencu Shadowu Moonu, ki je po smrti žene Laure predčasno izpuščen iz zapora. Na letu domov sreča starejšega moškega, gospoda Wednesdaya, ki Shadowa ne le pozna po imenu, ampak mu tudi takoj ponudi službo telesnega stražarja. Shadow ponudbo sprva zavrne, a mu moški na navidezno nemogoč način sledi, vse dokler ne skleneta pogodbe, ki Shadowa zaveže v doživljenjsko zvestobo. Naslednji dan se udeleži pogreba svoje žene in ji v grob kot poslednje darilo vrže zlatnik – a s tem nevede Lauro napol obudi iz smrti in tisto noč se mu prikaže v sobi, s čimer se začne Shadowov prestop iz poznanega sveta v nadnaravnega.

V nadaljevanju Shadow in gospod Wednesday potujeta po ZDA in obiskujeta Wednesdayeve "prijatelje", za katere postopoma izvemo, da so inkarnacije starih bogov, ki so jih priseljenci prinesli v Ameriko (za Wednesdaya se med drugim izkaže, da je skandinavski bog Odin), a so bili s časom pozabljeni in nadomeščeni z novimi božanstvi, ki jih je ustvarila ameriška družba, kot so božanstva tehnologije in medijev. Zaradi omejene količine človeške vere se zdi vedno bolj neizogibno, da bo med starimi in novimi bogovi izbruhnila vojna, zato je Wednesdayev cilj čimprej zbrati čim več starih bogov na svojo stran; med njimi je slovanski Czernobog, egipčanska bogova Ibis in Anubis ter celo figure iz ameriške folklorne kot Whiskey Jack. Novi bogovi se pod vodstvom nekoga, ki je poznan le kot gospod Svet, poskušajo Shadowa večkrat znebiti; da bi ga obvaroval, mu Wednesday priskrbi stanovanje v mestecu Lakeside, a nadnaravni pojavi mu sledijo tudi tja.

Prvi vrh romana nastopi, ko je Wednesday nepričakovano ubit na mirovnih pogovorih z novimi bogovi. Ker mu je Shadow prisegel zvestobo, je dolžan bedeti ob njegovem truplu, a ker to po skandinavski tradiciji pomeni devetdnevno visenje z drevesa, med bedenjem umre. Medtem se na drugem koncu države pripravlja bitka med starimi in novimi božanstvi, a bralec počasi spozna, da ta v resnici nikoli ni bila neizogibna – za "vojno" sta ves čas stala Wednesday in gospod Svet, v resnici skandinavski bog Loki, saj sta želela orkestrirati vojno, ki bi jo lahko posvetila Odinu in s tem pridobila nazaj svojo nekdanjo moč. Shadowa bedenje ne ubije dokončno, saj se izkaže, da je Odinov sin in polbog – boginja Easter ga obudi od smrti ravno dovolj hitro, da lahko v zadnjem trenutku vdre na bojišče in prepreči pokol, medtem ko Laura umori Lokija in s tem ustavi celotno žrtvovanje. Roman razreši še vsa odprta vprašanja – Laura Shadowu vrne kovanec in končno umre, Shadow razreši skrivnost lakesideskih izginotij – in se nato konča s Shadowovim obiskom Islandije, kjer spozna originalno inkarnacijo Odina ter s tem zaključi svoje potovanje.

2.3 Razlaga glavnih literarnih pojmov

2.3.1 Fantastični in pravljичni roman

Roman je daljša prozna pripoved, ki prikazuje fikcijski svet in usodo romanesknih likov v njem (Avsenik Nabergoj, 2011: 442). **Fantastična literatura** in s tem **fantastični roman** prikazuje dogodke, ki se v realistično pojmovanem svetu zdijo nadnaravni (Avsenik Nabergoj, 2011: 256). Brian Attenberry fantastiko definira kot aplikativno na tiste pripovedi, ki kršijo to, kar ima avtor za "naravni zakon" (Kenda, 2009: 21). Zanj so značilni pripovedni elementi, kot je **reflektorski lik**, ki s svojo negotovostjo v resničnost literarnega dogajanja zrcali negotovost samega bralca in tako ustvarja "dvpolno konstruirano fantastiko" – torej z dvomom potrjuje njeno neverjetnost in jo hkrati konkretizira (Avsenik Nabergoj, 2011: 257). Omeniti je vredno tudi pojem **pokrajinske fantastike** – torej fantastike,

vezane na vključevanje vraž, ljudskega verovanja in drugih elementov, vezanih na določeno pokrajino. (Zupan Sosič, 2001a)

Pravljični roman vključuje v strukturo romana značilno pravljичne elemente. Lahko zaobjema elemente tako ljudske pravljice, npr. čudežne živali ali črno-belo karakterizacijo, kot tudi sodobne pravljice, npr. eksistencialno stisko glavnega literarnega lika ali ločenost realnega in fantastičnega. (Hribovšek, 2015)

2.3.2 Perspektiva

Perspektiva predstavlja "stališče literarnega subjekta do ubesedenega sveta" in s tem subjektivno osebno oceno in konkretizacijo snovi v literarnem delu. Ne izraža nujno avtorjevih osebnih mnenj; lahko jo razumemo kot upodobitev pogleda literarnega lika na njegov svet. (Kmecl, 1996: 161) Različne perspektive tako pomenijo različne načine predstavitve modela resničnosti v literarnem delu, saj upodablajo vrednotenje in dožemanje pripovedne informacije znotraj dela tako s strani literarnih oseb kot samega pripovedovalca. Perspektive v literarnem delu tako neposredno vplivajo na bralčev vtis ob branju. (Zupan Sosič, 2017: 180)

2.3.3 Žanr in žanrski sinkretizem

Žanr je oznaka za skupino del, ki si delijo samo njim lastne skupne značilnosti in konvencije (Zupan Sosič, 2001b: 73). Po Sutherlandu (2012: 68) imajo literarna dela v vsakem žanru določena pravila – to lahko razumemo kot posebne motive, elemente prikazanega svet ali zgodbene elemente. Opredelitev prisotnih žanrov je za raziskavo pomembna, saj zavest o žanru med drugim uravnava bralčeva pričakovanja pri branju.

Obravnavani deli je možno umestiti v **fantazijsko književnost** – natančneje med dela sodobne fantazije, ki se od klasične razlikuje med drugim po večji kompleksnosti obravnavanega sveta, obsegu in po preoblikovanju motivov iz mitov in ljudskih pravljic (Kenda, 2009: 60, 63, 115). A medtem ko avtorji kot Dixon (2017: 7) umeščajo *Ameriške bogove* med dela **moderne fantastične literature** na podlagi mešanja mitoloških, modernih in fantazijskih motivov, lahko *Óštrigéco* opredelimo tudi kot delo **žanrskega sinkretizma**, saj vsebuje pripovedne elemente več žanrov, kot sta npr. ljubezenski in razvojni roman (Hribovšek, 2015). Obe deli prav tako izkazujeta značilnosti **pikareskega romana**: s podrobnimi opisi potovanja skozi slikovite pokrajine namreč prikazujeta protagonistovo raziskovanje tako sveta kot lastnega razvoja identitete ter s tem obravnavata motiva selstva in tujstva (Avsenik Nabergoj, 2011: 402, 403), ki pa v obravnavanih tekstih igrata ključno vlogo.

2.3.4 Prikazani svet

Prikazani svet (angl. *imagery*) zaobjema vse t. i. "vidne" elemente v literarnem besedilu – predstavlja celoto slik in vizualizacij, ki jih avtor z opisovanjem posreduje bralcu in omogoča boljšo predstavbo fikcijskega sveta. Poleg najbolj očitnih "vidnih" vizualizacij lahko vključuje tudi takšne, ki jih bralec povezuje z drugimi čutili, kot so vonj, sluh, ali dotik. (Sutherland, 2012)

2.3.5 Karakterizacija

Karakterizacija oz. označevanje je predstavitev glavnih lastnosti literarnih oseb v pripovednih delih. Običajno je deljena na neposredno, torej na direktne opise literarne osebe (pogosto s strani pripovedovalca), in na posredno, torej na prikaz likove osebnosti preko njegovega obnašanja, videza, govora in njegove okolice. Dodatno jo določa tudi opredelitev likove motivacije, torej njegovih želja, ciljev, temperamenta in morale. (Zupan Sosič, 2017)

3 RAZISKOVALNI DEL

3.1 Metodologija

Za raziskovalno nalogo je bila kot najustreznejša izbrana **analitično-interpretativna primerjalna metoda**. Takšen pristop do dveh različnih literarnih del sem namreč predpostavila kot najučinkovitejši za doseg odgovora na moje raziskovalno vprašanje. Obe deli sta bili izbrani tako zaradi svojih podobnosti v motivih in žanrih kot zaradi svojih različnosti: medtem ko bi *Óštrigéco* kot literarno delo večina bralcev opredelila kot bolj poetično, so *Ameriški bogovi* za nekatere recimo bližje trivialni književnosti. Možno je predvidevati, da po obravnavanih delih ne posegajo isti bralci kljub njunim podobnim temam, prav tako pa deli k istim motivom in konceptom zaradi svoje slogovne različnosti pristopita na različne načine. Ravno v tej različnosti pa vidim potencial za primerjalno analizo, saj omogoča podrobno raziskavo tega, kako lahko dve navidezno zelo različni deli druga drugo odlikavata v svojih pristopih k podobnim temam.

Na podlagi teoretičnega dela sem skozi natančno branje in izpisovanje primerov, podobnosti in razlik med romanoma opredelila tri področja raziskovanja, ki so bila potrebna za preizkus moje hipoteze:

- **perspektiva glavnih literarnih likov**, torej Boškina in Shadowa Moona,
- **perspektiva stranskih literarnih likov**, deljena na človeške in nadnaravne figure,
- **perspektiva bralca** kot rezultat obeh prejšnjih.

Pod vsakim področjem sem nato osnovala naslednjo strukturo argumentacije:

- **teza**, s katero sem povzela ugotovitve in interpretacije na določenem raziskovanem področju,
- **podteza oz. podteze**, s katerimi sem razdelila področja argumentacije na posamezne odstavke,
- **analitično-interpretativni del**, sestavljen iz analiziranja izbranih tekstov na podlagi predstavljene teorije in primerov iz romanov ter predvsem lastnih interpretacij,
- **sklep**, ki povzame končne ugotovitve v posameznem odstavku.

Posamezne dele argumentacije sem nato zaradi lažje berljivosti združila v esejsko obliko.

3.2 Primerjalna analiza in interpretacija

3.2.1 Perspektiva glavnih literarnih oseb

Element perspektive glavnih dveh literarnih oseb, Boškina in Shadowa, je ključen za ustvarjanje vtisa svetosti upodobljenih dežel v delih; avtorja namreč s karakterizacijo osrednjih pripovednih oseb kot izgubljenih, z vzpostavitvijo obeh kot reflektorskih likov in nazadnje z njunim skupnim motivom selstva nadgradita svoja prikaza Istre in Amerike iz objektivno potopisnih v subjektivna in mitologizirana.

S karakterizacijo glavnih likov kot izgubljenih v svetu pisatelja samodejno poudarita identiteto dežel okoli njiju – zaradi njune lastne nedefiniranosti sta perspektivi likov bolj odprti za identiteto pokrajine.

Boškin je vzpostavljen kot dobrosrčen potepuh, ki ga je lahko vzljubiti, saj iz njega “žari toplina, mehko posebna” (Tomšič, 2019: 33), a kljub temu ga skozi roman karakterizira predvsem njegova konstanta eksistencialna kriza. Ne ve, kako mu je v resnici ime, Danjeli prizna, da niti ne ve, ali je star sto ali tristo let, samo potuje in se bori proti Štafuri, ker to dojema kot samoumnevno. Zelo podobno je bralcu predstavljen tudi Shadow; kljub pogostim vprašanjem nikoli ne izvemo njegovega resničnega imena, zelo redko celo vemo, kako se v določeni situaciji počuti. Bralec se dokaj hitro zave, da Shadow ne ve točno, kdo je in kaj hoče; sprejme službeno ponudbo neznanca brez vidnega razloga, Lauri je brezpogojno zvest kljub temu, da je mrtva in ga je varala, lastna žena ga opiše kot “nekakšno veliko, trdno luknjo v obliki moškega, ki zeva v svetu” (Gaiman, 2013: 354). Z Boškinom sta tako oba kljub aktivni vlogi karakterizirana kot pasivna lika – a ravno to vodi k večji odprtosti njunih perspektiv do okolice. Vpliv njune osebnostne praznine na njuno perspektivo omogoči, da se bralec poglubi v prikazani svet, saj odsotnost identitete osrednje pripovedne osebe sili literarni lik v raziskovanje; Boškin kot svoj edini smisel vidi to, da potuje po Istri in poskuša ustaviti baburo Štafuro, Shadow pa to, da potuje skozi ZDA po Wednesdayevih navodilih. Oba lika osmisli šele raziskovanje upodobljenih dežel, zato je za osnovni prikaz obeh pokrajin v delu njuna karakterizacija ključna, saj njuna izgubljena perspektiva deželi okoli njiju iz pasivnega okolja nadgradi v element, ki sta ga prisiljena raziskovati, če želita najti sama sebe.

A v sveti, z verovanjem povezani deželi romana pripovedovalca upodobljeni pokrajini nadgradita šele, ko v perspektivo glavnih oseb dodata dvom o nadnaravnih pojavih okoli njiju, saj tako kot reflektorska lika omogočita bralcu, da preko njiju izživi svoje lastne dvome o resničnosti pripovedi in se lažje poistoveti z idejo svetih, nadnaravnih elementov kot delom prikazanih realnih dežel. Boškin od samega začetka romana zanika lastno nadnaravnost, tako težakom, ki ga sprašujejo, kako je Šavronki ozdravil hrbet, kot Lobarču in drugim kmetom, ko jim začara seno, da ga ne morejo metati na voz, Danjeli celo eksplicitno reče, da naj ne govori o tem, saj “ne mara” (Tomšič, 2019: 62). Prav tako Shadow ne more sprejeti dejstva, da dela za skandinavskega boga in se srečuje z nadnaravnimi bitji, kljub temu da mu že na začetku romana Mad Sweeney direktno pove, da je leprekon, sposoben pričarati kovance iz zraka. Ti izrazi dvoma so še dodatno nadgrajeni s statusom obeh glavnih likov kot polbogov (Boškina kot “bogiča”, Shadowa kot Odinovega sina) in z njunim postopno vedno globljim sprejemanjem neobičajnega dogajanja okoli njiju, ki se stopnjuje iz nenavadnih sanj o ognjenih konjih in bizonjih možeh v dejanska srečanja s povsem neracionalnimi pojavi v dejstvo, da imata oba lika na različnih točkah v romanu napol mrtvi nadnaravni partnerki. Boškin se kljub svojemu vehementnemu zanikanju lastne nadnaravnosti popolnoma normalno pogovarja z reko, drevesi in luno; Shadow je kljub nepriznavanju nadnaravnih dogodkov okoli sebe do šestega poglavja že pripravljen sprejeti dejstvo, da se z njim pogovarja pes. Njuna reflektorska perspektiva na dogajanje okoli njiju se skozi roman tako razvija in širi z vedno pogostejšimi fantastičnimi pojavi, ki omogočijo bralcu, da se navadi na idejo fikcijske resničnosti preko dvoma – z uporabo na nadnaravno vedno bolj privajene perspektive je tako doseženo, da je nanjo vedno bolj privajen tudi bralec, kar pa omogoči njegovo večjo pripravljenost za dojetje prikazanih dežel kot svetih.

Nazadnje pa motiv selstva preko perspektiv glavnih likov dokončno omogoči karakterizacijo samih pokrajin, saj v bralcu spodbudi konkretno doživetje prikazanih potovanj. Že način, kako glavna lika potujeta – Boškin peš, Shadow z avtomobili – poudari značilnosti dežele, v kateri sta. Ključnega pomena postane pokrajinsko specifičen prikazani svet: od prostranih polj, ki jih Shadow vidi med vožnjo, do pikareskno opisanih olivno zelenih hribov, čez katere hodi Boškin, od refoška in pršuta do mesnih pit in čilija, od napol zapuščenih obcestnih znamenitosti do opisov podeželskih mestec. Ker bralec potuje z glavnima osebama, je neizogibno, da zaradi njunega konstantnega premikanja vizualizira deželi, kot sta ti prikazani. To pa je nadgrajeno s tem, da avtorja v prikazani svet in opisovanje pokrajin postopoma dodajata tudi nadnaravne in nazadnje svete elemente – Boškin je ujet v neurju iz zvezd, pogovarja se z bekači in vetrom ter pusti, da mu reka pripoveduje zgodbe, medtem ko Shadow doživi to, da Zorya Polnuchnyaya sname luno z neba in jo spremeni v kovanec s sliko

Svobode ter najde svetišče v Hiši na skalah, obcestni atrakciji za turiste. Bralec skozi perspektivo dveh popotnikov tako ne le spoznava sami pokrajini, temveč tudi vedno bolj ponotrnanja idejo, da sta ti nekaj posebnega, svetega; prostor, v katerem se zaradi samih značilnosti dežele dogajajo čudežne stvari. V arhaični Istri se to naveže na svetost črne in bele magije ter vraž, v Ameriki pa na raznoliko, zaradi kultur različnih priseljencev heterogeno versko podobo države. Perspektiva, povezana z motivom selstva, tako ustvari učinek samoumnevnosti neke čudežne, na svoj način svete dežele.

3.2.2 Perspektiva stranskih literarnih oseb

3.2.2.1 Človeška perspektiva

Z uporabo perspektive stranskih človeških likov tako na upodobljeni pokrajini kot na nadnaravne pojave v njima avtorja v obeh romanih bralcu približata motiv svetosti in vere v povezavi z deželo, saj predstavlja človeška perspektiva za bralca točko, s katero se lahko poistoveti. To sredstvo mu še dodatno predstavi značilnosti opisane dežele preko ljudi, ki živijo v njej, in s tem poglobi njegovo razumevanje pokrajine in njej pripisane svetosti.

Tretjeosebna pripovedovalca v romanih, ki vključita tudi čustva in misli stranskih likov, bralcu olajšata poistovetenje in vizualizacijo modela resničnosti v zgodbi ter s tem sprejemanje ideje pokrajinske fantastike, torej da posebnost posamezne dežele leži v njenih običajih in ljudeh. V *Óštrigéci* je perspektiva vsevednega pripovedovalca prekinjena s kratkimi vložki iz perspektive ljudi okoli Boškina; tako dobimo perspektivo Jakominke, ki bralcu ilustrira, zakaj imajo ljudje Boškina radi in mu zaupajo, ali pa perspektivo kmeta Uriha, pri katerem bralec doživi, kako iz nejevere v Boškinovo pomoč preide do tega, da na koncu romana po prejetju treh dlak iz Štafurinega repa "verjame čisto vse" (Tomšič, 2019: 150). S tem bralec dobi zunanji vpogled na realnost znotraj zgodbe, ki je za razliko od pogleda glavnih likov res človeški; pripovedovalec s spreminjanjem perspektive opiše odnos ljudi do njihove nadnaravne okolice in jo s tem hkrati normalizira. V *Ameriških bogovih* dogajanje večkrat prekinejo vložene zgodbe, ki prikazujejo usode imigrantskih vernikov, ki so v deželo prinesli svoja božanstva in jo s tem sooblikovali – od prihoda Vikingov in osebnih izkušenj priseljene Irke do starih zgodb starca Hinzelmanna iz Lakesidea. Avtor se s tem poglobi ne le v stanje dežele, ki jo opisuje, temveč tudi v razloge za to, da so se običaji in značilnosti njene duhovne pokrajine sploh razvili; ko Essie Tregowan umre, ji leprekon, ki jo pride popeljat v drugi svet, pove, da ga je ona "pripeljala [...] v to deželo, ki nima časa za magijo" (Gaiman, 2013: 109). Božanstva, vraže in navade v delih tako bralcu pojasnijo, kako je do nadnaravnosti dežel sploh prišlo in zakaj so ljudje začeli verovati vanjo, pa naj je zaradi treh repnih dlak ali leprekona. S predstavitev nastanka svetosti je ta bralcu utemeljena, in s perspektivami navadnih ljudi, ki verjamejo v svoje bogove in s tem sooblikujejo deželo, je podkrepljena predstava njenega duhovnega sveta.

3.2.2.2 Perspektiva nadnaravnega

Tako v *Ameriških bogovih* kot v *Óštrigéci* predstavljajo pomemben aspekt pripovedi nadnaravna bitja in pojavi. Vpogledi v njihovo lastno perspektivo na svet bralcu namreč ilustrirajo, kako so povezani z deželo samo – njihov obstoj karakterizira pokrajino, njihova perspektiva pa poudari, kako je človeško verovanje spremenljivo glede na mesto, kjer nastane, in nazadnje odpre vprašanje tega, ali dežela sama ustvarja vero ali jo soustvarja in oblikuje vera ljudi.

V *Óštrigéco* avtor večkrat doda perspektivo nadnaravnih bitji, eksplicitno povezanih z Istro; personificira predvsem elemente primorske narave, kot so bekači, burja, listi, luna in reka. Iz njih Boškin direktno črpa svojo moč; po tem, ko spi s Štafuro, ga luna ozdravi, veter mu v pišu namigne, kako naj reši Danjelo, morje ga opozori, naj reši malo Nino. Bralec spozna tudi perspektivo neživih

predmetov na ljudi v pokrajini in Boškina – veter se prepira z listi o tem, ali je res “bogič”, reka potepuhu v monologu pojasni, kako verjame, da bo slovensko ljudstvo, ki ga vidi okoli sebe, preživelo karkoli, saj bodo v času krize “njihovi spomini oživali, tudi tisti najbolj davni” (Tomšič, 2019: 154). S podajanjem perspektive njenih elementov na ljudi je poosebljena celotna dežela, saj avtor s tem, da jih personificira, poudari njihovo posebnost; dežela s svojo karakterizacijo po lastnostih, prevzetih po vražah in pravljicah, postane bolj živa. Podobno se zgodi v *Ameriških bogovih*; v zgodbi je bralec večkrat preko monologov in posredne karakterizacije priča perspektivi antropomorfiziranih bogov na stanje ameriške dežele, v katero so jih prinesli ljudje, ter njene razbite svetosti. Nobeno izmed božanstev namreč ni resnično srečno tukaj, so “tujci kot večina bogov, ki jih imajo Američani radi” (Gaiman, 2013: 111); Czernobog resnico o svetu vidi v igri o pijancu, ki ima vizije in ga imajo vsi za norega, Wednesday skozi celotni roman s prevarami in aferami z mladimi devicami išče spomine na dni v domovini. Dejstvo, da sploh izbruhne vojna med starimi in novimi božanstvi, je povezano s tem, da je ameriška družba globoko razklana med tradicijami svojih raznolikih kultur, in sedanostjo svoje potrošniške mentalitete – kot reče bizonji mož, ki se razkrije kot poosebitev države: “To ni dežela bogov, ampak sanj in ognja.” (Gaiman, 2013: 240) Zaradi tega vpogleda v perspektivo nadnaravnih elementov v obeh romanah na prikazano deželo se bralcu odprejo vprašanja o veri v povezavi s pokrajino: kako lahko verovanje nastane iz nje, kot v Istri v obliki vraž in naravnim elementom pripisanih magičnih lastnosti, prav tako pa, kako lahko vera sama ustvari podobo dežele, v kateri je prisotna, kar se kaže preko razbite podobe novih in starih božanstev v *Ameriških bogovih*. Perspektiva bitij torej svetost neposredno poveže z motivom dežele in omogoči avtorjema, da svoj prikaz in opis elementov, v katerih vidita posebnosti, nadgradita na raven vzpostavitve svetosti svojih pokrajin.

3.2.3 Perspektiva bralca

Perspektivo bralca lahko razumemo ne le kot rezultanto vseh predstavljenih dejavnikov v literarnem delu, predvsem pa uporabljene perspektive, temveč tudi načina, kako so ti v delo vpleteni. Najočitnejšo vlogo pa v primeru obravnavanih tekstov tu igrajo žanr in subverzije žanrskih konvencij, saj te uravnavajo bralčeva pričakovanja in njegovo dožemanje predstavljenih elementov ter tako omogočijo njihovo povezovanje v občutek svetosti v bralčevem doživetju.

Žanrske konvencije ustvarjajo velik del vzdušja, ki se vzpostavi v obeh literarnih delih. Oba romana namreč konvencionalne prvine svojih žanrov izkoristita za to, da preobrmeta bralčeva pričakovanja. V *Ameriških bogovih* Gaiman ustvari atmosfero sodobne fantazije, s tem ko modernizira fantastične elemente; glavni lik tako svoje nadnaravne sposobnosti zanika, bogovi pa postanejo pijanci in stari moški, ki radi igrajo damo. To unikatno podkrepi literarni prostor, v katerem se znajde bralec – Amerika v zgodbi, ki bi bila s klasičnimi fantazijskimi elementi tudi preko opisanih perspektiv likov popolnoma ločena od resnične, je s temi bolj realističnimi subverzijami nadgrajena v odsev realne, a še vseeno v mitično povzdignjene dežele. Pričakovanje klasične fantazije poruši prikazana fantastika, ki je s svojo nepopolnostjo vezana na pokrajino dogajanja in tako v perspektivi bralca doseže prikaz svetosti in mitičnosti kot specifično vezanih na deželo in njene značilnosti. V *Óštrigéci* Tomšič prav tako izkoristi bralčeva pričakovanja; s sinkretizmom žanrskih elementov karakterizira prikazani svet svojega dela kot večplasten in kljub navidezni preprostosti kompleksen. Z uporabo pravljичnih motivov, kot so govoreče živali in drevesa, na primer ustvari predvidevanje pravljичnega razpleta, v katerem liki končajo nespremenjeni in je zlo premagano – a to poruši tako ciklični konec romana, ki Boškina postavi točno tja, kjer je zgodbo začel, kot odzvetje razvoja literarnega lika, ki se kot pričakovani element vzpostavi zaradi prisotnih prvin razvojnega romana. S tem medsebojnim prepletanjem, a hkrati rušenjem preprostih konvencij avtor neposredno vpliva na bralčevo perspektivo; ustvari vzdušje preproste, a hkrati nepredvidljive samosvojosti, in prav to aplicira na pokrajino, v kateri se zgodba odvija, ter na perspektive v literarnem delu, ki te dogodke opisujejo. Oba avtorja namreč subverzije povežeta z upodobljenima deželama – večina zapletov in odmikov od konvencij, vključno s končnim obujenjem obeh likov od smrti, je tako pripisana deželi in njeni magiji. Tako je vzdušje, ki ga avtorja ustvarjata s

kombinacijo žanrskih konvencij, osnovna in ključna podlaga za perspektivo bralca; vzdušje svetosti v bralčevo perspektivo vstopi ravno zaradi neposrednega vpliva žanrskih pričakovanj in subverzij.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

Primerjalno-interpretativna analiza posameznih perspektiv v obeh tekstih je prinesla rezultate v obliki treh glavnih ugotovitev, ki se nanašajo na mojo hipotezo.

Prva glavna ugotovitev raziskovalne naloge je, da je menjava perspektiv literarnih likov ključna za podrobno predstavitev upodobljenih dežel bralcu, kar predstavlja osnovo za poznejše prikazanje pomena. S perspektivami glavnih likov se namreč bralec poglobi v prikazani svet znotraj romanov: zaradi njune karakterizacije in prisotnosti motiva selstva ga je prisiljen raziskovati. Nadalje mu perspektive stranskih likov še dodatno predstavijo upodobljeni pokrajini, saj mu človeška perspektiva opiše navade in verovanja prebivalcev, nadnaravna perspektiva pa mu neposredno predstavi spiritualne značilnosti območja. Tako je z menjavo perspektiv dosežena večplastna predstavitev upodobljene dežele in omogočena nadaljnja interpretacija te kot nadnaravne – dosežena je torej raven **predstavljanja** same dežele kot svete.

Druga glavna ugotovitev je, da različne perspektive bralcu omogočijo tako približanje fikcijski realnosti v tekstu kot sprejemanje njene nadnaravnosti. Glavna literarna lika z lastnim dvomom in nadnaravnostjo v svojo perspektivo vneseta točko, iz katere se bralec lažje spoprijema s fantastičnimi elementi, fantastične stranske figure same po sebi poosebljajo deželno nadnaravnost in jo karakterizirajo kot unikatno za pokrajino, človeški stranski liki pa s svojo perspektivo za bralca pomenijo točko, s katero se lahko poistoveti, saj nudijo vpogled običajnega na fantastične dogodke. S kombinacijo perspektiv tako fantastični elementi postanejo samoumeven del predstavljanja prikazanega sveta – različne perspektive vplivajo na bralca tako, da podzavestno začne povezovati realnost dežel in njihovo fantastičnost, kar povzdigne prikazane dežele do nivoja svetosti in mitičnosti – s tem je dosežena raven **dojemanja** pokrajine kot svete v bralčevem doživetju.

Tretja glavna ugotovitev raziskave pa je, da razen perspektiv literarnih likov perspektivo bralca sooblikujejo predvsem žanrske konvencije in njihove subverzije, ki karakterizirajo upodobljeni svet in omogočijo, da njegovo nadnaravnost bralec dokončno ponotranji. Grajena pričakovanja so porušena specifično z elementi, ki karakterizirajo prikazani svet – iz fantazijskih konvencij izstopijo ravno z nadnaravnimi elementi, ki jih naredijo unikatne, kar te elemente v bralčevi perspektivi dodatno poudari. Ti elementi pa se kažejo točno v menjajočih perspektivah likov, ki gledajo na fantazijski svet: žanrske konvencije so prelomljene tako iz perspektive glavnih in stranskih likov. Tako je doseženo, da bralec v svojem **doživetju** dežel registrira odklone od žanrskih struktur kot poudarke unikatne svetosti in nadnaravnosti upodobljene pokrajine.

Moja prvotna hipoteza, da torej uporaba različnih perspektiv vpliva na bralčevo predstavljanje prikazanega sveta in hkrati na njegovo dojetje ter s tem doseže, da bralec ponotranji koncept predstavljenega nadnaravnega in svetega kot vezanega na deželo dogajanja, je torej **potrjena**, vendar je vredno poudariti, da sem v teku raziskovalnega dela odkrila dodatno raven analize, ki se je nanašala na žanr in vpliva na njegovo doživetje, česar prvotna hipoteza ni predvidevala.

Izbira metode, uporabljene v raziskovalni nalogi, se je izkazala za pravilno: z njo sem lahko prišla do posameznih ugotovitev, neposredno vezanih na moje raziskovalno vprašanje in hipotezo. Kljub temu pa je pomen same raziskovalne naloge prav zaradi izbrane metode tudi deloma omejen, saj del analize literarnih del sestavlja tudi moja lastna interpretacija. Zato je nujno predvidevati, da bi drug bralec z drugačnim pristopom ali izkušnjami analizirani literarni deli dojemal drugače. To omejitev raziskave

sem poskušala minimalizirati z analizo, čim bolj osredotočeno na primere iz del, in podano teoretično podlago. Vseeno se je pristop izkazal kot primeren, saj mi je omogočil poglobljeno raziskovanje različnih pristopov do istih tem v obeh delih. Med deloma sem odkrila več podobnosti, kot sem pričakovala – to medsebojno povezovanje in hkrati kontrastiranje dveh del se je torej obneslo v doseg rezultata, saj je prav različnost del prispevala k bolj poglobljeni primerjalni analizi.

Prav tako je primerno izpostaviti tudi, da ugotovitve raziskave odpirajo še dodatna vprašanja, ki jih v raziskovalni nalogi nisem raziskala: raziskava vpliva perspektiv samih avtorjev kot tujcev v deželah, ki jih opisujeta, bi lahko predstavljala zanimivo nadgradnjo v analizi prisotnih perspektiv literarnih likov. Podobno se pri analizi žanrskih konvencij odpira tudi vprašanje vpliva žanra na bralčevo doživetje kot samega, nevezanega na perspektivo: nadaljnja raziskovanja vpliva pričakovani bralca zaradi predstavljenih žanrskih elementov bi ugotovitve raziskovalnega dela lahko še nadgradila.

5 ZAKLJUČEK

V raziskovalnem delu sem z analizo različnih literarnih pojmov in perspektiv interpretirala, kako avtorja vzpostavljata vzdušje svetosti v okviru upodobljenih dežel. Uporaba različnih perspektiv ima neposreden vpliv na bralčevo percepcijo prikazanega sveta: najprej mu ga predstavi in mu omogoči, da ga raziskuje, nato mu poda dodatno dimenzijo, skozi katero se tekstu lahko približa in povzroči eksplicitno povezavo med svetostjo ter pokrajino, nazadnje pa se bralčeva perspektiva sama pod vplivom subverzij žanrov preoblikuje tako, da to svetost nadgradi in jo internalizira kot deželama lastno. V kombinaciji z več literarnimi prvini, kot so žanr, prikazani svet ter motiva tujstva in selstva, je v okviru romanov tako dosežen večplasten prikaz duhovne podobe obeh pokrajin, kar predstavlja učinkovito osnovo za vzpostavitev idej o njuni nadnaravni naravi.

Svojo prvotno hipotezo sem torej z raziskovalnim delom **potrdila**, saj sem z analizo prišla do ugotovitve, da perspektive bralcu pomagajo ozavestiti njegove lastne dvome o realnosti fikcijskega sveta in mu nato učinkovito predstavijo njegove duhovne karakteristike do mere, da jih lahko začne sprejemati in razmišljati o naravi verovanja, ter končno pripomorejo k ponotranjenju upodobljenega sveta kot svetega. Učinkovitost prikaza je tako neposredno odvisna predvsem od uporabe različnih perspektiv v delih, saj je le z njimi dosežena večplastnost, ki bralcu omogoči celosten pogled na avtorjeve ideje in potencialen razmislek o njih.

Kljub doseženim zaključkom pa raziskovana naloga postavlja tudi možnost za nadaljnja raziskovanja: analiza učinka perspektive na bralca zaradi unikatnosti bralčeve izkušnje ostaja odprta za dodatne interpretacije, prav tako pa se poraja vprašanje vpliva na bralčevo doživetje žanra samega, nevezanega na perspektivo.

6 VIRI IN LITERATURA

Dixon, S. E. (2017). *Folklore and Mythology in Neil Gaiman's American Gods*. Dizertacija. Graduate School of the University of Oregon. Dostop na <https://www.proquest.com/openview/b5d2f9a75ff3aa9e28f1768c53ce9c31/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750> (Dokument dostopan 3. 3. 2023).

Gaiman, N. (2013). *Ameriški bogovi*. Prevedel B. Gorenc. Ljubljana: Sanje.

Hribovšek, M. (2015). *Med resnično in fantastično Istro v Óštrigéci Marjana Tomšiča*. Diplomatska naloga. Univerza v Ljubljani. Dostop na https://www.slov.si/dipl/hribovsek_manca.pdf (Dokument dostopan 3. 3. 2023).

Avsenik Nabergoj, I. (2011). *Literarne vrste in zvrsti: stari Izrael, grško-rimska antika in Evropa*. Ljubljana: Cankarjeva Založba.

Kenda, J. J. (2009). *Fantazijska književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Kern, T. (2016). *Intertextuality in Neil Gaiman's American Gods*. Dizertacija. Universidade Federal do Rio Grande do Sul. Dostop na <https://www.lume.ufrgs.br/bitstream/handle/10183/143658/000996976.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Dokument dostopan 3. 3. 2023).

Kmecl, M. (1996). *Mala literarna teorija*. 4. izdaja. Ljubljana: Mihelač In Nešović.

'Marjan Tomšič' (2023). *Društvo slovenskih pisateljev*. Dostop na <https://društvo-dsp.si/pisatelji/marjan-tomsic/> (Dokument dostopan 3. 3. 2023).

'Svetost' (2023). *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Dostop na <https://fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika/3601884/svetost?View=1&Query=svetost> (Dokument dostopan 3. 3. 2023).

Sutherland, J. (2012). *Kako deluje literatura*. Prevedel S. Knop. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Tomšič, M. (2019). *Óštrigéca*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Zupan Sosič, A. (2001a). 'Fantastika in sodobni slovenski roman ob koncu stoletja', *Jezik in slovstvo*, 4(46). Dostop na <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-SRLG3B5Y> (Dokument dostopan 3. 3. 2023).

Zupan Sosič, A. (2001b). 'Poti k romanu: Žanrski sinkretizem najnovejšega slovenskega romana', *Primerjalna književnost*, 1(24). Dostop na https://ojs-gr.zrc-sazu.si/primerjalna_knjizevnost/article/view/5041 (Dokument dostopan 3. 3. 2023).

Zupan Sosič, A. (2017). *Teorija pripovedi*. Maribor: Litera.